

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri, dünyaya siyasətinin əsas simalarından biri olmuş görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev fenomenini böyük siyasətin müstəqil dövlətçilik tariximizin, elm, ədəbiyyat və incəsənətin əbədi mövzudur. Bu dahi şəxsiyyətin həyatı, mübarizəsi və idealları həm mənsub olduğu xalqın, ölkənin tarixində və taleyində, həm də geniş mənada dünyanın siyasi-tarixi gedişatında mühüm yer tutmuşdur.

XX əsrin ikinci yarısından sonrakı Azərbaycanın və SSRİ-nin siyasi-tarixi proseslərini Heydər Əliyev faktorundan bəhs etmədən obyektiv və tam halda izah və əhatə etmək mümkün deyildir. Həm Azərbaycan Respublikasının və həm də Sovet İttifaqının dünyanın aparıcı dövlətləri, siyasi müttəfiqləri, qonşu ölkələr, dost xalqlarla əlaqələrində görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin iştirakı, münasibəti, mövqeyi, əməli addımları, baxışları xüsusi yer tutmuşdur. Beləliklə, ölkəsində milli iftixar mənbəyi və əsl xilaskar səviyyəsində ümumxalq ehtiramı qazanmış ulu öndər Heydər Əliyev SSRİ miqyasında görkəmli dövlət xadimi kimi və beynəlxalq miqyasda böyük siyasətin qrossmeysterlərindən biri olaraq qəbul edilən nəhəng simalardandır.

SSRİ dağıldıqdan sonra sovet rəhbərlərinin, Siyasi Büro üzvlərinin əksəriyyətinin müstəqillik qazanmış Rusiya Federasiyasının və ya mənsub olduqları keçmiş müttəfiq respublikaların, yaxud beynəlxalq təşkilatların siyasətində, idarəetməsində nəzərəcarpacaq səviyyədə təmsil oluna bilməmələri az sonra onların unudulub getmələrinə səbəb olmuşdur. Heydər Əliyev isə böyük çətinliklərdən, maneələrdən keçərək xalqın tələbi ilə yenidən böyük siyasətə qayıtmış, müstəqillik epoxasının da dünya miqyasında əsas simalarından biri olmuş, Azərbaycan xalqının Ümummilli lideri səviyyəsinə yüksəlmişdir. Haqlı olaraq Heydər Əliyev obrazlı şəkildə “Zəmanəmizin qəhrəmanı” adlandırılmışdır. Bununla da Heydər Əliyev dünya miqyasında və mənsub olduğu xalqın tarixində və yaddaşında qüdrətli dövlət xadimi kimi əbədi yaşamaq haqqı qazanmışdır. Bütün bunlara görə görkəmli dövlət xadimi və böyük siyasətçi Heydər Əliyevin müdrik siyasəti, zəngin təcrübəsi, dönməz iradəsi, böyük idealları və mübarizəsi tarixin sınaqlarından çıxmış dərsləri kimi daim öyrəniləcək, tədqiq olunacaq, ölkələrin və xalqların irəliyə doğru inkişafına işıq saçacaqdır.

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin tərcümeyi-halı ilk növbədə mənsub olduğu xalqın tarixinin və həm də XX əsrin ikinci yarısından XXI əsrin əvvəllərinə qədərki ümumdünya salnaməsinin parlaq səhifəsidir. Heydər Əliyevin mənalı və keşməkeşli ömür yolu və müstəqil dövlətçilik idealları, mübarizəsi Azərbaycan xalqı üçün əsl milli dövlətçilik məktəbi, azərbaycanlılıq dərsləridir.

Heydər Əlirza oğlu Əliyev 1923-cü il mayın 10-da Naxçıvan şəhərində anadan olmuşdur. Atası Əlirza Kərbəlayi Cəfər oğlu Əliyev Bakıda və Naxçıvan şəhərində dəmir yolu nəqliyyatında çalışmışdır. Anası İzzət xanım Əliyevə evdar qadın olmuş və böyük ailənin qayğısını çəkmişdir. Bu ailə Azərbaycan dövlətçiliyinə, elm, maarif və mədəniyyətimizə görkəmli simalar bəxş etmişdir. Əliyevlər ailəsini təmsil edən görkəmli elm xadimi, akademik Həsən Əliyev (1907-1993), Xalq rəssamı Hüseyn Əliyev (1911-1991), Əməkdar müəllim Şəfiqə Əliyeva (1930-2008), AMEA-nın müxbir üzvü Aqil Əliyev (1926-2006), akademik Cəlal Əliyev (1928-2016) və akademik Rəfiqə Əliyeva (1932-2017) istər ölkəmizdə və istərsə də onun hədudlarından kənarda tanınan görkəmli şəxsiyyətlərdir.

Heydər Əliyevin orta məktəb dövrü haqqında əz məlumat vardır. Lakin artıq məlumdur ki, Heydər Əliyev Naxçıvan şəhərindəki 1 saylı Beynəlmiləl orta məktəbdə oxumuş və orada yeddinci sinfi bitirənədək təhsil almışdır. Ulu öndərin orta məktəb illəri haqqında dediyi aşağıdakı fikirlər onun Naxçıvan şəhər 1 saylı Beynəlmiləl məktəbində aldığı təhsil və ona dərs demiş müəllimlər haqqında real təəvvür yaradır: “Tez-tez məndən soruşurlar ki, gənc vaxtlarından ən çox hərmət etdiyiniz adamlar kimlərdir? Həmişə cavab vermişəm ki, orta məktəbdə mənə dərs deyən müəllimlər. Mənim müəllimlərim daha çox olubdur. Mənə çox müəllimlər, alimlər dərs deyiblər... Ancaq Naxçıvanda orta məktəbdə oxuyarkən müəllimlərimdən aldığım bilik, tərbiyə və təəssürat qəlbimdə daim yaşayır. O müəllimlərin hər birinin siması bu gün mənim gözüümün qabağındadır”.

“Hər birinin siması” onun üçün əziz olan orta məktəbin müəllimləri arasında Heydər Əliyev Naxçıvan şəhər 1 saylı Beynəlmiləl orta məktəbində ona Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənnindən dərs demiş görkəmli romantik şair Hüseyn Cavidin böyük qardaşı Məhəmməd Rasizadənin xidmətlərini yüksək qiymətləndirmişdir: “Çox yaxşı müəllim idi. Son dərəcə tələbkar idi, bizi çox sıxışdırırdı, amma yaxşı da öyrədirdi. Bizə Azərbaycan dili və ədəbiyyatdan dərs deyirdi. Sonra iş elə gətirdi ki, mən uzun illər əsasən rus dilini işlətdim. Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsində işləyəndə də, Mərkəzi Komitədə olanda da rus dili aparıcı idi. Moskvada yalnız rusca danışmış, rusca yazırdım. Əgər bütün bunlardan sonra mən Azərbaycan dilində səlis, rəvan danışmaq, yazmaq vərdişlərini yadırgamamışamsa, bunun səbəblərindən biri müəllimin Şeyx Məhəmməddən aldığım dil və ədəbiyyat tərbiyəsidir”.

Heydər Əliyev 1936 – 1939-cu illərdə Naxçıvan Pedaqoji Məktəbində təhsil almışdır. Müəllimlik ixtisası qazanmaq üçün o, bütün fənləri dərindən öyrənmiş müəllimlərinin və tələbə yoldaşlarının böyük rəğbətini qazanmışdır. Naxçıvan Pedaqoji Məktəbində Heydər Əliyev istedadı, mütaliəsi və bacarığı ilə tələbə yoldaşlarından fərqlənmişdir. Onunla eyni vaxtda Naxçıvan Pedaqoji Məktəbində təhsil almış Zərqələm Əliyevanın dedikləri Heydər Əliyevin gənclik illərindən müstəsna qabiliyyəti ilə diqqəti cəlb etdiyini göstərir: “Bizim hərbi rəhbərimiz Akim Abbasov (sonralar general-mayor oldu) deyirdi ki, Heydər gələcəyin ən böyük hərbiçisi, general, marşal olacaq.

Gənclik illərindən dövlət təhlükəsizlik orqanlarında işə başlayan Heydər Əliyev 1944-cü ilin may ayından etibarən rəsmi olaraq leytenant rütbəsi almaqla Naxçıvan MSSR Təhlükəsizlik Nazirliyində işə başlamışdır. Əməliyyat işçisi kimi o, muxtar respublikanın İranla sərhəd ərazilərinə nəzarət etmiş, həmin illərdə Cənubi Azərbaycanda gedən prosesləri izləmiş, bu sahə üzrə xüsusi tapşırıqları bacarıqla yerinə yetirmişdir. Göstərdiyi bacarığa görə Heydər Əliyev Naxçıvan MSSR Təhlükəsizlik Nazirliyinin şöbə rəisi vəzifəsinə irəli çəkilmiş, baş leytenant rütbəsi almışdır. Peşə bacarığı və ictimai fəallığı nəzərə alınaraq, Heydər Əliyev 1945-ci ildə Kommunist Partiyası sıralarına daxil edilmişdir. O, SSRİ Dövlət Təhlükəsizliyi Nazirliyinin Leningrad şəhərindəki Ali Əməliyyat İşçilərinin Hazırlıq Məktəbində ixtisas təhsili almış, 1950-ci ildə həmin məktəbi fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir. Təhsili başa çatdıran kimi Heydər Əliyev Naxçıvan MSSR Dövlət Təhlükəsizliyi Nazirliyinin 5-ci şöbəsinin rəisi vəzifəsində fəaliyyətini davam etdirmişdir.

Xüsusi qabiliyyətləri ilə diqqəti cəlb edən Heydər Əliyev 1950-ci ilin avqust

Heydər Əliyev: şəxsiyyətin miqyası və missiyası

İsa HƏBİBBƏYLİ,
AMEA-nın prezidenti, akademik

ayından etibarən mərkəzi təşkilata keçirilərək, Azərbaycan SSR Dövlət Təhlükəsizliyi Nazirliyində fəaliyyətə başlamışdır. O, Azərbaycan SSR Dövlət Təhlükəsizliyi Nazirliyinin 2-ci şöbəsinin 6-cı bölməsinin rəisi vəzifəsində nümunə göstərmişdir. Heydər Əliyev, eyni zamanda, 1951-1957-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetində tarix ixtisası üzrə qiyabi ali təhsil almış, universiteti fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir.

Azərbaycan Dövlət Universitetində onunla eyni qrupda oxumuş Dövlət Məmmədovun xatirələrindən öyrənirik ki, Heydər Əliyev bu ali təhsil ocağında da “qrupun liderinə qəvvirmiş, ...bütün universitetdə nüfuz qazanmışdır”.

Heydər Əliyev Azərbaycan Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin məsul əməkdaşı kimi həm ölkə daxilində, həm də xaricdə bir sıra dövlət əhəmiyyətli tapşırıqları yüksək peşəkarlıqla yerinə yetirmişdir. Ona görə də qısa müddətdə irəli çəkilərək, 1958-ci ildə Azərbaycan Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin Əks-kəşfiyyat şöbəsinin rəisi vəzifəsinə təyin edilmişdir.

Azərbaycan Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsində əks-kəşfiyyat işi sahəsində mühüm dəyişiklərin edilməsinə nail olmuş, bir çox dövlət əhəmiyyətli tapşırıqları böyük bacarıqla yerinə yetirərək, əsl peşəkar kadr kimi tanınmışdır. Bu məsuliyyətli səhədəki mühüm xidmətləri nəzərə alınmaqla 1959-cu ildə II dərəcəli “Nümunəvi xidmətə görə” medalı, 1960-cı ildə isə “DTX-nın Fəxri əməkdaşı” medalı ilə təltif olunmuşdur. Bundan başqa, 26 may 1962-ci ildə “SSRİ-nin Dövlət təhlükəsizliyinin təmin edilməsində xidmətlərinə görə” dövrün mühüm təltiflərindən olan “Qırmızı Ulduz” ordeninə layiq görülməsi ilə onun artıq Dövlət Təhlükəsizlik Xidməti üzrə Sovet İttifaqı səviyyəsində yüksək professional qabiliyyətlərə malik kadr kimi qəbul olunduğunu nümayiş etdirdi. Bunun ardınca gənç kəşfiyyatçının 1964-ci ildə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Fəxri Formanına layiq görülməsi də Heydər Əliyevin çətin və məsuliyyətli iş sahəsindəki mühüm xidmətlərinə verilən yüksək qiymətin ifadəsi olmaqla yanaşı, həm də ona göstərilən etimadın da ifadəsi idi.

Heydər Əlirza oğlu Əliyev 2 mart 1964-cü ildə Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti yanında Azərbaycan Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsi sədrinin müavini təyin olunmuşdur. Bununla Heydər Əliyev azərbaycanlıların da dövlət təhlükəsizliyi xidməti sahəsində yüksək vəzifə tutmasına yol açmışdır. O, 1964-1967-ci illərdə Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti yanında Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsi sədrinin birinci müavini vəzifəsində çalışaraq, bu mühüm strukturda azərbaycanlıların şəbəkəsini genişləndirmiş və onların rolunu artırmışdır. Azərbaycan Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsi anti-Azərbaycan qüvvələrə təmizlənmiş və əsl peşəkar kadrlarla möhkəmləndirilmişdir. Bu mənada göstərdiyi xüsusi xidmətlərə görə 1964-cü ildə “Nümunəvi xidmətə görə” medalı, 1965-ci ildə isə “1941-1945-ci illər Böyük Vətən Müharibəsində qələbənin 20 illiyi” yubiley medalı ilə təltif olunması

və polkovnik hərbi rütbəsi alması Heydər Əliyevin pillə-pillə yüksəlişində mühüm addımlara çevrilmişdir. SSRİ Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin Moskvadakı F. Dzerjinski adına Ali Məktəbində 1966-cı ilin fevral-may aylarında rəhbər kadrların təkmilləşdirilməsi kursunda iştirak etməsi də onun daha yüksək nomenklatura üçün nəzərdə tutulduğunu büruzə verən əhəmiyyətli faktıdır.

Bütün bunlardan sonra Heydər Əlirza oğlu Əliyevin 1967-ci ildə Azərbaycan Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin sədri vəzifəsinə təyin edilməsi hamı Sovet İttifaqı miqyasında və həm də respublikada onun böyük nüfuzla malik olduğunu aşkar şəkildə nümayiş etdirmişdir. Xüsusən, nəzərə alsaq

ki, sovet hakimiyyətinin qurulduğu dövr ərzində Heydər Əliyev Azərbaycan Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsində sədr vəzifəsinə təyinatan alan ilk azərbaycanlı idi, onda bu təcrübəli və bacarıqlı şəxsiyyətin nəyə nail olduğunu daha aydın şəkildə təəvvür etmək olar.

Heydər Əliyev Azərbaycan Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin sədri vəzifəsinə yüksəlməsi ilə sovet hakimiyyəti illərində xalqımızı basılanan ehtiyatlı münasibəti aradan qaldırmağa, SSRİ ilə yanaşı, respublikamızın və xalqımızın da mənafeyinə də xidmət etməsinə nail olmuşdur. Bununla Heydər Əliyevin həyatının yeni yüksəliş dövrü başlamışdır.

(ardı var)